

مقایسه آزادی زن در فرهنگ جمهوری اسلامی ایران و غرب

زینب عساکره^۱

۱. سطح دو، مدرسه علمیه فاطمه زهرا (س)، Marzyeh Saberi733

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده

آزادی زن به معنای حق و توانایی زنان برای انجام انتخاب‌ها و تصمیم‌گیری‌های مستقل در زندگی شخصی، اجتماعی و سیاسی خود است. در بسیاری از جوامع اسلامی، آزادی زن تحت تأثیر ارزش‌های مذهبی و فرهنگی قرار دارد اسلام به دنبال ارتقاء کرامت انسان، از جمله زنان، است. اگرچه تفسیرهای مختلفی از اصول اسلامی وجود دارد. در قرآن و سنت، حقوقی برای زنان در زمینه‌هایی مانند: ارث، حق تحصیل، و حقوق اجتماعی مشخص شده است. با این حال، در برخی جوامع اسلامی، تفاسیر محدودکننده‌ای از حقوق زنان وجود دارد که منجر به محدودیت‌هایی در زمینه آزادی‌های فردی آنها می‌شود. آزادی زن در جوامع غربی معمولاً به عنوان نتیجه‌ای از مبارزات فمینیستی و اصول حقوق بشر در نظر گرفته می‌شود در این جوامع، تأکید بر فردیت، انتخاب‌های آزاد و تساوی حقوق میان زن و مرد وجود دارد اگرچه آزادی زنان در جوامع غربی به دستاوردهای قابل توجهی رسیده است. نگاه مقام معظم رهبری به زن ترکیبی از توجه به حقوق و نقش‌های اجتماعی و خانوادگی آنها با ملاحظات اسلامی و فرهنگی است. این نگاه، در ضمن احترام به حقوق زنان، بر تأکید بر نقش‌های کلیدی آنها در خانواده و جامعه و ضرورت حفظ ارزش‌های اسلامی تأکید دارد. با توجه به تنوع نظرات و تفاسیر در این زمینه، بحث و بررسی بیشتر در این حوزه ضروری است تا بتوان به درکی جامع‌تر از سیاست‌ها و نگرشی که بر حقوق زنان در جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارد، دست یافت. بر این اساس سعی شده است در این تحقیق با رویکرد تحلیلی – کتابخانه‌ای و با استفاده از دیدگاه‌های اندیشمندان بزرگی هم چون امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری امام خامنه‌ای (دام برکته) و شهید مطهری به مقایسه آزادی زن در نظام جمهوری اسلامی ایران و غرب پرداخته شده است.

کلیدواژه: آزادی، فرهنگ، جمهوری، اسلام، ایران، غرب

مقدمه

آزادی زن مفهومی جهانی است که به دلیل تأثیرات فرهنگی، مذهبی و سیاسی در جوامع مختلف به طرز متفاوتی تفسیر می‌شود. اهمیت آن نه تنها در بهبود وضعیت زنان، بلکه در ارتقاء کیفیت زندگی کل جامعه و ترویج ارزش‌های انسانی مشهود است. ، اما چالش‌ها و نابرابری‌ها هنوز وجود دارند مانند: تبعیض‌های شغلی و مواردی از خشونت علیه زنان. این مسائل باعث می‌شود که مفهوم آزادی زنان به‌روز و پویا باقی بماند و نیاز به تلاش‌های بیشتر برای بهبود آن را نشان دهد این آزادی‌ها شامل: آزادی‌های فردی، حقوق اقتصادی، دسترسی به آموزش، بهداشت و حق انتخاب در زمینه‌های مختلف است. مقایسه آزادی زن در فرهنگ جمهوری اسلامی ایران و غرب از زوایای مختلف اهمیت و ضرورت دارد. در زیر به چند دلیل کلیدی اشاره می‌شود:

۱- فهم تنوع فرهنگی: مقایسه آزادی زن در این دو فرهنگ به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از تنوع فرهنگی و اجتماعی داشته باشیم. برخی از اصول و ارزش‌های فرهنگی ممکن است بر سلامت و پیشرفت جوامع تأثیرگذار باشند.

۲- تحلیل تحولات اجتماعی: بررسی روندها و تحولات تاریخی در هر دو فرهنگ می‌تواند به شناسایی عوامل مؤثر بر تغییرات اجتماعی و حقوق زنان کمک کند. این تحلیل می‌تواند نتیجه‌گیری‌های مفیدی درباره فرایندهای فرهنگی و سیاسی به همراه داشته باشد

۳- انتقاد از سیاست‌ها و قوانین: مقایسه می‌تواند به نقد و بررسی قوانین و سیاست‌های مربوط به حقوق زنان در جمهوری اسلامی ایران و کشورهای غربی کمک کند. این نگاهی انتقادی می‌تواند راه‌گشایی برای بهبود و ایجاد تغییرات مثبت در سیاست‌های مرتبط با حقوق زنان باشد

۴- ارتباطات بین‌المللی: شناخت تفاوت‌ها و شباهت‌ها می‌تواند به تبادل فرهنگی و تقویت ارتباطات بین‌المللی بین کشورها و جوامع کمک کند. این امر می‌تواند بر بهبود فهم متقابل و همکاری‌های مؤثر در زمینه‌های اجتماعی و انسانی تأثیرگذار باشد.

۵- آگاهی‌بخشی به جامعه: با ارائه یک تحلیل مستند و مقایسه‌ای، می‌توان آگاهی جامعه را در زمینه حقوق زنان افزایش داد. این آگاهی می‌تواند به تشویق گفتگوها و مباحثات در مورد حقوق و آزادی‌های زنان در دو فرهنگ منجر شود.

۶- ارزیابی پیشرفت: این مقایسه می‌تواند به ما کمک کند تا ارزیابی دقیقی از میزان پیشرفت زنان در هر دو فرهنگ داشته باشیم. در این راستا، می‌توان به چالش‌ها و موانع موجود در مسیر دستیابی به برابری و آزادی زنان اشاره کرد.

۷- کمک به فرایند توسعه: بررسی وضعیت آزادی زنان در ایران و غرب می‌تواند به شناسایی بهترین تجارب و الگوها در زمینه حقوق زنان کمک کند و در نتیجه به فرایند توسعه پایدار و اجتماعی مؤثر باشد.

با توجه به این دلایل، مقایسه آزادی زن در دو فرهنگ به عنوان یک موضوع پژوهشی اهمیت بالایی دارد و می‌تواند به درک بهتر از وضعیت کنونی زنان و چالش‌های پیش روی آن‌ها کمک کند. بنابراین هدف از این تحقیق: ۱- بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های آزادی‌های اجتماعی و حقوقی زن در ایران و کشورهای غربی

۲- تحلیل تأثیرات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی بر آزادی زنان در هر دو فرهنگ است.

۱ - مفهوم‌شناسی

۱.۱ - مفهوم لغوی و اصطلاحی آزادی

واژه «آزادی» در لغت، به معنای قدرت انتخاب، رهایی، خالص شدن از آمیختگی، مبرا بودن از عیب و نقص و میانه‌شیء است^۱. آزادی در اصطلاح، معانی گوناگون دارد که تا بیش از دویست تعریف می‌رسد؛ به عنوان نمونه، آزادی عبارت است از: «فقدان موانع در راه تحقق آرزوهای انسان»^۲.

۱.۲ - مفهوم لغوی و اصطلاحی فرهنگ

فرهنگ فارسی معین واژه «فرهنگ» را مرکب از دو واژه ی «فر» و «هنگ» به معنای ادب، تربیت، دانش، علم، معرفت و آداب و رسوم تعریف کرده‌است. لغت نامه دهخدا «هنگ» را از ریشه ی «تنگ» اوستایی به معنی کشیدن و فرهختن و فرهنگ ذکر می‌کند. در زبان فارسی، کلمه «فرهنگ» از «فره» به معنای شکوفایی و رشد و همچنین «نگه‌داشتن» و «آموزش» گرفته شده است. فرهنگ به معنای مجموعه‌ای از دانش‌ها، باورها، عادات، آداب و رسوم، و رفتارهایی است که یک گروه یا جامعه خاصی را تشکیل می‌دهد.

۲. تعریف فرهنگ در اصطلاح

در اصطلاح، فرهنگ به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و عناصر غیر مادی و مادی اشاره دارد که شامل موارد زیر می‌شود: عناصر معنوی: بروز افکار، ارزش‌ها، باورها، زبان، آموزش، دین، هنر، ادبیات و فلسفه. عناصر مادی: شامل ابزار و تکنولوژی، ساختمان‌ها، آثار هنری و دیگر پدیده‌های فیزیکی که نماد فرهنگ یک جامعه هستند.

آداب و رسوم: آداب معاشرت، جشن‌ها، مراسم و رفتارهای متداول در یک جامعه.

نظام اجتماعی: نحوه سازماندهی خانواده، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی.

۱. سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «حدود آزادی»، تاریخ بازبینی ۱۳۹۵/۱۲/۰۲ .

۲. مطهری، گفتارهای معنوی، ص ۱۴.

۳. تعاریف فرهنگ از دیدگاه‌های مختلف

گیدنز (Giddens): «فرهنگ به معناهای مشترک و رفتارهایی که اعضای یک جامعه در طول زمان ایجاد و منتقل می‌کنند، اشاره دارد.»

کلوخونه (Kluckhohn): «فرهنگ شامل الگوهای زندگی، رفتارهای یادگرفته شده و اطلاعاتی است که اعضای یک جامعه به یکدیگر منتقل می‌کنند.»

۴. تاثیر فرهنگ

فرهنگ بر تمامی جنبه‌های زندگی انسان تأثیر می‌گذارد و به شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی کمک می‌کند. همچنین، فرهنگ در تعاملات بین افراد و گروه‌ها نقش کلیدی دارد و بر نوع تفکر، احساس و رفتار انسان‌ها تأثیرگذار است. این تعاریف به ما کمک می‌کند تا بفهمیم فرهنگ به عنوان یک مفهوم چندبعدی و پویا در زندگی انسان‌ها چقدر مهم و تأثیرگذار است.

۳- مفهوم لغوی و اصطلاحی جمهوری

معنی لغوی «جمهوری»: جمهوری در زبان فارسی از واژه عربی «جمهور» گرفته شده است. واژه «جمهور» به معنای «عموم» یا «مردم» است. در زبان عربی، «جمهور» به گروه بزرگی از افراد اشاره دارد که در یک مسئله خاص یا یک موضوع مشترک شرکت دارند. بنابراین، لغت جمهوری، به نوعی حاکمیت و نظامی اشاره دارد که بر پایه اراده و رأی مردم بنا شده است. (فرهنگ معین ذیل واژه جمهور)

در اصطلاح، جمهوری به سیستمی از حکومت اشاره دارد که در آن قدرت سیاسی از طریق انتخابات آزاد به نمایندگان منتخب مردم تفویض می‌شود. در این نظام، حکومت به نمایندگی از مردم عمل کرده و معمولاً بر اساس اصول دموکراسی و حقوق بشر و با تأکید بر برابری و عدالت اجتماعی شکل می‌گیرد. (دولت و حکومت: مفاهیم و تعاریف، نوشته جیمز مدیسن)

۴- مفهوم لغوی و اصطلاحی اسلام

واژه اسلام در لغت باب افعال از ماده «س-ل-م»^۱ به معنای صحت و عافیت و دوری از هرگونه عیب و نقص و فساد^۲ و در باب افعال به معنای زیر است: انقیاد،^۳ اطاعت کلی و بی‌قید و شرط و تسلیم محض بودن،^۴

۱. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۲، ص ۲۸۹.

۲. ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۹۰.

۳. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۲، ص ۲۹۵.

۴. ایزوتسو، توشیهیکو، مقاله خدا و انسان در قرآن، ترجمه احمد آرام، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴ ش، ص ۲۵۶.

نقش‌آفرینی زنان: ایشان به لزوم ارتقای حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی اشاره می‌کند و بر این باور است که زنان باید در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها به‌طور فعال مشارکت داشته باشند. انتقادات به فرهنگ غربی: رهبری به انتقاد از استثمار زنان در جوامع غربی پرداخته و تأکید می‌کند که آزادی زن در غرب به بی‌بند و باری و شیء‌انگاری زنان منجر شده است.

۳. شهید مطهری (ره):

تحلیل عمیق: شهید مطهری به تحلیل‌های عمیق‌تری از آزادی زنان پرداخته و به بررسی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی آزادی‌های غربی بر روی زنان می‌پردازد. او معتقد است که تنها در چارچوب ارزش‌های اسلامی می‌توان به آزادی واقعی زنان دست یافت.

انتقاد از منطق غربی: وی نقد می‌کند که آزادسازی زنان در غرب اغلب به نابرابری‌های بیشتر و بهره‌کشی از حقوق طبیعی زن منجر می‌شود. شهید مطهری با تأکید بر نقش خانواده و مادر به‌عنوان محور اصلی فرهنگ اسلامی به اهمیت وجود یک چارچوب اخلاقی برای آزادی زن اشاره می‌کند.

تبادل بین حقوق و responsibilities: مطهری بر لزوم توجه به تعادل بین حقوق و مسئولیت‌های زنان در جامعه تأکید دارد و معتقد است که آزادی باید در چهارچوب وظایف اجتماعی و خانواده تعریف شود.

۹. تحلیل تأثیرات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی بر آزادی زنان

تأثیر آزادی زنان در دو نظام فکری و فرهنگی اسلام و غرب نیازمند بررسی پیچیدگی‌ها و تفاوت‌های این دو عرصه است. این تأثیرات ناشی از بسترهای فرهنگی، تاریخی و اجتماعی خاص هر جامعه می‌باشند و در ادامه به تحلیل این تأثیرات می‌پردازیم.

۱. تأثیرات فرهنگی

الف) فرهنگ اسلامی

قدرت خانواده: در فرهنگ اسلامی، خانواده به عنوان نهاد بنیادین جامعه تلقی می‌شود. این فرهنگ بر اهمیت نقش زنان به عنوان همسر و مادر تأکید می‌کند و آزادی زن در این چارچوب تعریف می‌شود.

بسیاری از متفکران اسلامی مانند شهید مطهری بر این نکته تأکید دارند که زن باید در زندگی اجتماعی و خانوادگی خود به نقش آفرینی بپردازد و آزادی وی نباید به معنای رها شدن از مسئولیت‌های خانوادگی تعبیر شود.

نقش دین: دین اسلام حقوق و وظایف خاصی برای زنان منظم کرده که به حفظ هویت و شخصیت آن‌ها کمک می‌کند. این حقوق شامل حق تحصیل، حق کار و مشارکت اجتماعی می‌شود. (منبع: مطهری، مرتضی، "جایگاه زن در اسلام")

(ب) فرهنگ غربی

فردگرایی: فرهنگ غرب به فردگرایی و آزادی فردی تأکید دارد. این رویکرد منجر به تعریف آزادی زنان به عنوان حقی برای انتخاب و تمایز از نقش‌های سنتی خانوادگی شده است. اما این امر گاهی اوقات به نابرابری‌های اجتماعی و تجاری منجر می‌شود. (منبع: آمار و گزارش‌های اجتماعی)

آزادی‌های اجتماعی و اقتصادی: با تحولات اجتماعی نظیر جنبش‌های فمینیستی در قرن بیستم، زنان در غرب به حقوق اجتماعی و اقتصادی بیشتری دست یافتند. اما این آزادی‌ها نیز با چالش‌هایی همراه بوده‌اند، به ویژه در زمینه تبعیضات شغلی و کلیشه‌های جنسیتی. (منبع: "History of Feminism - Stanford Encyclopedia of Philosophy")

۲. تأثیرات تاریخی

الف) تاریخ اسلام

ظهور اسلام و تحول حقوق زنان: در زمان ظهور اسلام، حقوق زنان به‌طور قابل توجهی ارتقا یافت. حقوق ارث، حق طلاق و حق تحصیل جزء تغییرات عمده این دوران بود. این تحولات به تدریج به بسترهای فرهنگی و اجتماعی مختلف جوامع اسلامی گسترش یافت. (منبع: اقبال، محمد، "اسلام و حقوق زنان")

(ب) تاریخ غرب

قرون وسطی و رنسانس: در اروپا، در طی قرون وسطی، زنان غالباً تحت سلطه قوانین مذهبی و اجتماعی قرار داشتند. اما با رنسانس و عصر روشنگری، تحولات فرهنگی به سرعت تغییر کردند. جنبش‌های فمینیستی از قرن نوزدهم به بعد بر روی حقوق سیاسی و اقتصادی زنان تأکید کردند و این امر به صورت ملموس در سپهر اجتماعی غرب دیده می‌شود. (منبع: "The Second Sex - Simone de Beauvoir")

۳. تأثیرات اجتماعی

الف) جوامع اسلامی

چالش‌های اجتماعی: در برخی جوامع اسلامی، تغییرات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تأثیر زیادی بر آزادی زنان داشته است، اما در بسیاری از موارد، محدودیت‌های فرهنگی و اجتماعی مانع از پیشرفت بیشتر در زمینه حقوق و آزادی‌های زنان شده است. (منبع: "Women and Gender in Islam - Leila Ahmed")

(ب) جوامع غربی
تحولات اجتماعی و اقتصادی: سرمایه‌داری و نظام‌های اقتصادی جدید در جوامع غربی نیز به تصوری جدید از زنان دامن زدند. زنان به نیروی کار پیوستند و این امر موجب شد تا هویت اجتماعی آن‌ها تغییر یابد. (منبع: "Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture - Julia T. Wood")

نتیجه‌گیری:

به‌طور کلی، هر سه شخصیت به‌طور مشترک بر این باورند که آزادی زنان در اسلام باید بر اساس موازین اخلاقی و اجتماعی شکل بگیرد و با حفظ هویت، کرامت و نقش‌های بنیادی زنان همخوانی داشته باشد. در مقابل، فرهنگ غرب به دلیل نادیده گرفتن این موارد، باعث آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی به زنان شده است. آنان همگی به این نکته تأکید دارند که برای حفظ ارزش‌های اسلامی و پیشرفت در راستای حقوق زنان، باید از الگوی اسلامی به‌شیوه‌ای درست و متوازن استفاده شود.

در نتیجه، تأثیرات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی بر آزادی زنان در اسلام و غرب نمایانگر دو رویکرد متفاوت است. در حالی که فرهنگ اسلامی به حفاظت از هویت زن و خانواده تأکید دارد، فرهنگ غرب بر فردگرایی و حقوق فردی پافشاری می‌کند. این هر دو رویکرد در نهایت تأثیرات خاص خود را بر جایگاه و حقوق زنان در جوامع مختلف دارد.

اما متأسفانه جوانان ما جور دیگری می‌اندیشند و در گمراهی به سر می‌برند. بر ماست که برای بیداری این جوانان نجیب و پاک، تمام تلاش خود را به کار ببریم تا در پیشگاه پروردگار عالمیان شرمگین و خجل نباشیم و به توانیم زمینه ظهور هر چه زودتر ولی العصر عجل الله تعالی فرجه شریف با آگاه سازی بیشتری فراهم کنیم.

منابع و مأخذ

*قرآن کریم

منابع عربی

- ۱- ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۳، قم: انتشارات دارالفکر، 1399 هـ.
- ۲- ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۲، چاپ سوم، بیروت: انتشارات دار صادر، ۱۴۱۴ هـ.

منابع فارسی

- ۳- مطهری، مرتضی، گفتارهای معنوی، تهران: انتشارات صدرا.
- ۴- _____، اخلاق جنسی در اسلام و جهان غرب، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۹.
- ۵- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چاپ دوم، ج ۶، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶.
- ۶- نصر، حسین، آرمان‌ها و واقعیت‌های اسلام، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران: انتشارات جامی، ۱۳۸۲.
- ۷- جایگاه زن در اندیشه‌های امام خمینی (ره)، موسسه تنظیم و نشر اندیشه امام-۱۳۷۴.
- ۸- مطهری؛ علی، نظام حقوق زن در اسلام؛ انتشارات صدرا؛ ۱۳۹۶.

مقاله، سایت، فصلنامه

- ۹- خامنه ای، سید علی؛ آزادی از نظر اسلام و غرب؛ منبع: اندیشه حوزه ۱۳۷۷ شماره ۱۴.
- ۱۰- ایزوتسو، توشیهیکو، مقاله خدا و انسان در قرآن، ترجمه احمد آرام، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴ ش.
- ۱۱- سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «حدود آزادی»، تاریخ بازیابی ۰۲/۱۲/۱۳۹۵.
- ۱۲- سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «تهاجم فرهنگی»، تاریخ بازیابی ۲۶/۸/۹۵.
- ۱۳- فاتحی، محمد- توکلی خانیکی، محمدجواد، مجله پیامدهای منفی ترویج تفکر آزادی جنسی غربی در کشور مطالعه کیفی، نشریه پژوهشی در دین و سلامت، تابستان ۱۴۰۲، شماره ۳۵.
- ۱۴- حاجی زاده اناری، حسن؛ رسولی، محمد (مقاله مقایسه تطبیقی جایگاه زنان در اسلام و غرب با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (ره) و آیت الله خامنه ای؛
- ۱۵- مختاری، محمدحسین، مقاله زن و رویای آزادی در غرب، فصلنامه پهورا، سال دوم، ۱۳۸۸، شماره چهارم.
- ۱۶- میلاد ولیان، مقاله رویای رویای از هم پاشیده یک خانواده، 23 تیر ۱۳۹۷.

- ۱۷- مدیسن، جیمز؛ دولت و حکومت؛ ترجمه سمیع زاده، احمد، نشر نی؛ سال نشر ۱۳۷۷-۱۳۷۸
- ۱۸- سعیدیان جزی، مریم؛ یراقی، سعیده؛ -تحلیل نسبت زن و آزادی در اسلام، در مقایسه با غرب، بر اساس آراء آیت الله خامنه ای؛ پژوهشنامه حکمت اهل البیت (ع) سال دوم تابستان ۱۳۹۳ شماره ۲ (پیاپی ۳)-
- History of Feminism - Stanford Encyclopedia of Philosophy^{۱۹} -

۲۰ The Second Sex - Simone de Beauvoir"

۲۱ Women and Gender in Islam - Leila Ahmed")

۲۲ Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture - Julia T. Wood -